

א ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני ב ויאמר קחנא את־בנך את־יחידך אשר־אהבת את־יצחק וְלֹדְךָ אֶל־אַרְצַי הַמֵּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים: ג וַיִּשְׁכַּם אֲבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנֵוֹ וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לּוֹ הָאֱלֹהִים:

2 מדרש רבה בראשית פרשה נה פסקה א

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם כתיב (תהלים ס) נתנה ליראיך נס להתנוסס מפני קושט סלה נסיון אחר נסיון וגידולין אחר גידולין בשביל לנסותן בעולם בשביל לגדלן בעולם כנס הזה של ספינה וכל כך למה מפני קושט בשביל שתתקשט מדת הדין בעולם שאם יאמר לך אדם למי שהוא רוצה להעשיר מעשיר למי שהוא רוצה מעני ולמי שהוא רוצה הוא עושה מלך אברהם כשרצה עשאו מלך כשרצה עשאו עשיר יכול את להשיבו ולומר לו יכול את לעשות כמו שעשה אברהם אבינו והוא אומר מה עשה ואת אומר לו ואברהם בן מאת שנה בהולד לו ואחר כל הצער הזה נאמר לו קח נא את בנך את יחידך ולא עיכב הרי נתת ליראיך נס להתנוסס:

3 מדרש רבה בראשית פרשה נה פסקה ב

(שם יא) ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו א"ר יונתן הפשטני היה כשפשטנו לוקה אינו מקיש עליו ביותר מפני שהיא פוקעת וכשפשטנו יפה הוא מקיש עליו ביותר למה שהיא משתבחת והולכת כך הקב"ה אינו מנסה את הרשעים למה שאין יכולין לעמוד דכתיב (ישעיה נז) והרשעים כים נגרש ואת מי מנסה את הצדיקים שנא' (תהלים יא) ה' צדיק יבחן (בראשית לט) ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו וגו' ויהי אחר הדברים האלה אמר רבי יונתן היוצר הזה כשהוא בודק את הכבשן שלו אינו בודק את הכלים המרועעים למה שאינו מספיק להקיש עליו אחת עד שהוא שובר ומה הוא בודק בקנקנים ברורים שאפילו הוא מקיש עליו כמה פעמים אינו שובר כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן א"ר אלעזר לבעל הבית שהיה לו שתי פרות אחת כחה יפה ואחת כחה רע על מי הוא נותן את העול לא על אותה שכחה יפה כך אין הקב"ה מנסה אלא הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן:

4 חזקוני על בראשית פרק כב פסוק א

דבר אחר נסה את אברהם לשון נסיון ולא נסהו בשבילו שהכל גלוי וידוע לפניו מה שהיה והוא ועתיד להיות אלא הביאו לידי נסיון לפני מדת הדין שהיתה מקטרגת לפניו עליו ולהודיע לבריות כמה נדבו לבו לעשות רצון בוראו ולא יוכלו לקטרג עליו.

5 רמב"ן על בראשית פרק כב פסוק א

והאלהים נסה את אברהם ענין הנסיון הוא לדעתו, בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו, אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה, יקרא "נסיון" מצד המנוסה, אבל המנסה יתברך יצוה בו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, להיות לו שכר מעשה טוב לא שכר לב טוב בלבד ודע כי השם צדיק יבחן (תהלים יא ה), כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו וחסף להצדיקו יצוה אותו בנסיון, ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו והנה כל הנסיונות שבתורה לטובת המנוסה:

6 ספורנו עה"ת ספר בראשית פרק כב פסוק א

נסה את אברהם כיון שיהיה בפעל אוהב וירא כמו שהיה בכח ובה ידמה יותר לבוראו שהוא טוב לעולם בפועל כי אמנם הכונה במציא' האדם היתה שידמה לבוראו כפי האפשר כאשר העיד באמרו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו:

7 רבנו בחיי על בראשית פרק כב פסוק א

והנה אברהם היה שלם בשלושה חלקים אלה. האחד סיפר בשבחיו של מלכי המלכים הקב"ה ופרסם אלהותו ויחודו בעולם כענין שכתוב ויקרא שם בשם ה' אל עולם, לפי שאנשי דורו היו נותנים הנהגת העולם אל הכוכבים

והמזלות והוא היה מדריכם בדרך האמת ומודיעם המנהיג היחיד שהוא אל עולם, וכמאמר אליפז ואל אלהים אשים דברתי (איוב ה, ח), יאמר כי הנהגת העולם אל ישימנה לכוחות הגלגלים ולצבא השמים רק לה' יתברך. השני פיר נתן לאבינוים בשביל אהבת ה' יתברך הוא, שהיה בעל אכסניא ופתחו פתוח לכל עובר ושב. וכן אמרו במדרש (מדרש תהלים קי) ארבעה פתחים היו לו לביתו של אברהם והיו לארבע רוחות העולם וכל מי שנכנס בפתח זה יוצא בפתח אחר כדי שלא יתבייש מפני עוברי דרכים. וכן נרמז בכתוב ויטע אש"ל בבאר שבע, ודרשו חז"ל (ענין מדרש תהלים לו) אכילה שכיבה לילה. ולא עוד אלא שהיה מחזר אחריהם ורץ לקראתם שנאמר וירץ לקראתם. ועליו אמר הכתוב (משלי יא, כד) יש מפזר ונוסף עוד. ואין ספק כי היה נותן את כל הון ביתו באהבת ה' יתברך. השלישי מסר עצמו למיתה בשביל אהבת ה' כשהושלך לכבשן האש על קדושת ה' יתברך:

ולפי שהשיג מדרגת האהבה ועבר על שלושה החלקים קראו ה' יתברך אברהם אוהבי. אבל בענין זה של העקידה הראה אברהם תוקף אהבתו בה' יתברך שהיתה חזקה ועזה אין להעריך אותה עם שלושה חלקים הנזכרים ואין לדמותה למי שמוסר עצמו למיתה בשביל אוהבו או בשביל אדונו, כי ראוי היה אברהם אילו היו לו מאה גופין למסור את כולם למיתה על יצחק, אבל פעולה זו לא היתה כשאר הפעולות, והנסיון הזה לא היה כשאר הנסיונות, אין הטבע יכול לסובלו, ואין הכח המדמה יכול לחשב, שיהיה אדם עקר וזקן בן מאה שנה, ולו עושר ונכסים וכבוד, והיה מתאוה לבן בתכלית התאוה, והיה לו בן אחר היאוש, היה ראוי לחשב תוקף האהבה החזקה לבן ההוא, ותכפל האהבה יותר ויותר לסוף שנה ממה שהיה בן שמונה ימים, ותכפל לחמש ועשר שנים יותר ממה שהיה בהיותו בן שנה שכבר הוא מגודל ומבחין בין טוב לרע, ותכפל האהבה בהיותו קרוב לארבעים שנה, הוא הוא הזמן ששכלו של אדם עומד על השלמות, והוא יצחק שהיה בן שלשים ושבע שנה בזמן העקידה, ותכפל יותר ויותר כשיצוה לשחוט הבן הזה הוא בעצמו בידיו, והאהבה הזאת אין דבר בעולם ראוי לעברה, ואברהם מתוך שהיה שלם באמונה עם היות הפלגת אהבתו אל יצחק הכיר כי ראוי שתתגבר אהבת ה' יתברך על אהבת יצחק, ולחזוק כח הפלגת האהבה החזקה הזאת שהיתה לו לאברהם בשם יתברך היתה נקלה בעיניו אהבת יצחק ובקש לשוחטו אחר שלושה ימים שנאמר לו הדיבור, כי אילו יעשה כן בפתע פתאום במקומו היתה פעולתו במהירות ובהלה, אבל כשהיה אחר מהלך שלושה ימים כבר נעשה בישוב דעת ועצה:

8 ספר נועם אלימלך - פרשת וירא

ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה. ויאמר אברהם אלקים יראה לו השה לעולה בני כבר דקדקו קמאי מדוע מייחס העקידה לאברהם ולא ליצחק. ונראה לפרש דהנה באמת אברהם ויצחק ידעו שלא היה דעת הקדוש ברוך הוא לשוחטו. ואברהם שהיה מדתו מדת חסד הלך בבטחונו שישובו שניהם. כמ"ש ונשתחוה ונשובה אליכם. רק שאף על פי כן היו הולכים במסירת נפשם כאלו לשחוט אותו באמת... אף על פי כן היה מרחיק מלבו המחשבה זאת מחמת שהיה הולך בשלימותו ואיה השה לעולה רוצה לומר היכן הוא השה שהיה ראוי להיות מוכן כבר. ויאמר אברהם אלקים יראה לו כו' דהנה יצחק הלך במדתו מדת גבורה והיה רוצה שיהא אפרו צבור לעולם. ואמר לו אברהם אז יראה השה. כאשר יהיה לעולה בני רוצה לומר לפי מדתך שאתה הולך בגבורה. לא יראה השה עד שתעלה על גבי המזבח לעולה אז יגמור מחשבותך שיהיה אפרך צבור לעולם וההכרח לעקוד אותך על גבי המזבח ותפשוט צווארך ולכן מייחס הכתוב העקידה לאברהם מחמת שהוא השיאו ליצחק שיעשה עבודתו בהתגברות גדול יותר ממה שהיה במחשבת יצחק מתחילה... שעיקר רצון הבורא יתברך הוא שיהיה לאדם רצון מלא ושלם לעשות רצונו יתברך ונמצא אחר כוונת הלב הן הן הדברים אם כיוון לבו לעשות איזה מצוה לשמו יתברך ברצון מלא ושלם חשיב לפניו יתברך מיד כאלו כבר עשאה מאחר שכוונתו שלימה ואף על פי כן ההכרחי לאדם לעשות ולגמור המצוה במעשה כי זה בלתי אפשרי לאדם שיעמוד על כוונתו בבירור שיהא בכוונה שלימה ברצון מלא... והנה מדרך בני אדם כשיעלה על מחשבתם לעשות איזה מצוה אזי תחילת המחשבה הוא בחשק גדול כל אחד לפי מדרגתו. והצדיק גמור אשר יעלה מחשבתו ורצונו לעשות מצוה הוא גם כן לפי גודל צדקתו כן גודל חושקו והשתוקקותו בחמימות והתלהבות אש ה' תבער בו לעשות המצוה בתוכן השלימות. וזה היה כוונת אברהם אבינו עליו השלום כאשר אמר לו השם יתברך קח את בנך כו' והעלהו לעולה. היה מתחיל לבו לבער כחלת אש ושלחבת. אך אחר המשכה ועכבה שיתממה האדם לעשות המצוה ולגומרה במעשה נופל האדם מתשוקתו הגדולה שהיה לו מתחילה בעלותו על מחשבתו. ומזה היה מתירא אברהם שיפול מתשוקתו

פ' וירא תש"ע

לא הי' ראוי לקבל מאמרו ונביאותו של הש"ת שנית אל תעש לו מאומה, אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה:

12 ספר שם משמאל פרשת וירא - שנת תרע"ב

ענין נסיון העקידה איננו מה שעשה במעשה ציווי הש"י, כי זה איננו כ"כ רבונא, כי בידו יתברך נפש כל חי ואם לא יקריבנו הוא הרבה שלוחים למקום. אך נראה שעיקר הנסיון הי' הרצון שהי' לו לאאע"ה בזה ולא עשה כפורע את חובו וכפוטר עצמו מחיובו. וכמו שפירש כ"ק אבי אדומ"ר דברי המדרש והזה"ק שיצחק קיים בזה כיבוד אב, שלכאורה אינו מובן שהרי קיים מאמר הש"י ומה אריא משום כיבוד אב, אך הנה הציווי לא הי' שיצחק ימסור עצמו לעולה רק שאברהם יעשה, ואם יצחק לא הי' רוצה לא הי' שום עונש על שניהם, על יצחק לא, שהוא לא נצטוו שימסור עצמו, על אברהם לא, שאינו בידו ואונס רחמנא פטרי', ולא נצטוו שיבוא עליו במלחמה, ואולי הוא זקן והוא נער יתקף יצחק ממנו, אך באשר ראה יצחק שרצונו של אברהם באמת להקריבו ולא ליפטר מחיובו ע"כ עשה רצונו, ודפח"ח. וע"כ אחרי הדברים האלה ויוגד וגו' פירש"י בשו"ב מהר המור"ל הי' אברהם מהרהר ואומר אילו הי' בני שחוט כבר הי' הולך בלי בנים הי' לו להשיאו מבנות ענר אשכול וממרא וגו'. ולכאורה אינו מובן שזה ההרהר הי' צודק באם הי' שחוט הי' לו להתרעם על עצמו מדוע לא השיאו והי' לו עכ"פ בנים ממנו, אבל לא עכשיו. אך עיקר הפירוש שאברהם הי' מהרהר שבשביל זה עצמו מנעו הי' מלשחוט אותו באשר אין לו בנים והרי צריך להתקיים בו כה יחי' זרעך, והי' מתרעם על עצמו מדוע לא השיאו והי' נבחר להקריבה. ובזה נראה תכלית הרצון, רצון שברצון, רעוא דרעוין.

13 רב א.י. הכהן קוק, אגרות הראיה ב:34

ואותה ההתמכרות העמוקה של עבודה זרה שראה בה האדם הפרא חיות הכל עד שנצחה גם את רחמי ההורים ותשים את האכזריות על בנים ובנות למדה קבועה בעבודת המולך, וכנהה היא תוצאה ערפלית מההתויה הגנוזה שבעסק לבב האדם שהענין האלהי יקר הוא מכל, וכל נחמד האהוב כאין נגדו. כמאשר הוצרכה ההארה האלהית להופיע טהרתה, נתגלתה בעז התלהבותה בנסיון העקידה שהראה לדעת שאותו החום וההתמכרות לענין האלקי אינו צריך דוקא שתהי' ההשגה האלהית כ"כ מעולפת בלבושים בזויים כאותם של העבודות-הזרות שהניצוץ של הטוב האלהי אובד בהם לגמרי את דרכו אלא גם בהשגה טהורה - אע"פ שאין לדמיון הגס כ"כ חומר להזדעזע בתור הזדעזעות חמרית הקרובה לתכונותו של האדם, - שאין צריך לומר כמה שהיא מאירה את כל דדכי חייו של האדם כמה שהיא מתקנת את החיים החברתיים וכמה היא מעמדת על בסיס איתן את מצב-הרוח של האדם, ביחס לשאיפותיו הנצחיות, המתגלות בעניינים שהם "למעלה מן השמש" כל אלה הם דברים גלויים. הרבונא המצויינת היא, שלא יחסר חם ההתמכרות ביחס להתקשרות האלהית בצורת ההשגה המוארה. זה יצא לפועל ע"י ההחלטה של נסיון העקידה, שנשאר חק טבעי לדורות עולמים שגם בהקישור העדין אל הדעה המורמה מכל רעיון חושי יש חדירה לכל חדרי לב, ולולי זה היתה האנושיות עומדת או ברגש עכור ופראי, אמנם פועם בחזקה ביחושו לאלהות, או ברוח קריר מסונן קצת מבלעדי תכונה של חיים עמוקים. ע"כ גדול הוא ונשא זכיון העקידה, לדורות עולמים, ולא רק במטבעות תפלה כ"א המקרא במקומו הוא אומר: "יען כי עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את ידיך ממנה" ומה נהדרת היא תפילתנו להזכיר זכותו של האב הראשון הלוחם נגד הפראות הדמיונית במערכה האלהית, שכל זכותה הקלושה היתה בצד הפפולרי שלה בחידור עומק הלב שהיו האלילים טוענים שא"ל לתרבות אנושית מבלעדיו, מפני שהרושם של האלהות הטהורה הוא מרום יותר מדאי וזך יותר מדאי מלהיות בו כדי מרעה להמון גוים. בא "אב-המון גוים" והורה מה שהיה צריך להורות, עד אשר איך שירדו הדורות - יש מקום לחדירה של האור הטהור, ועקדת יצחק נזכרת ברחמים לזרעו לדור דורים.

הגדולה מאש הגדולה הזאת הנוער בלבו. בהתמהמה בדרך שלשה ימים לכן מיד ויבקע עצי עולה כדי שיהיה המעשה מיד גם כן בשלהבת הגדול הזה והוה גם כן שאמר לו יצחק הנה האש בה"א הידועה כלומר מאחר שראיתי שהיה לך האש הגדול הזה הידוע כדרך הצדיקים והראיה שאש ה' בער בך דהנה והעצים דאני ראיתי בבקיעת העצים שבקעת מיד לכוונה זאת שתעשה מעשה מיד כאלו נכון לפניך להעלות עולה מיד וזהו והעצים בה"א הידוע. ואיה השה לעולה רוצה לומר למה לך לקחת אותי לעולה די היה בשה. ויאמר לו אברהם אלהים יראה לו השה לעולה בני רוצה לומר או יראה השה כאשר תעשה גם אתה מעשה רב שתהיה לעולה:

9 ספר פרי הארץ - פרשת וירא

והנה נסיון העקידה הובא במדרשים (ב"ר נו יב) ורש"י ז"ל (בראשית כב יב) שהי' לו לאברהם להרהר אחר מדותיו והוא שאמר ר' אבא אמר אברהם אפרש לפניך את שיחתי אתמול אמרת לי (שם כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע וחזרת ואמרת (שם כב ב) קח נא את בנך ועכשיו אתה אומר לי (שם יב) אל תשלח ידך. שהוא שנוי רצון אצל הבורא ית' ח"ו שהוא שורש הכפירה ח"ו, וכן כל הקושיות צדיק ורע לו היפך מן הראוי והבטחת התורה או שאר קושיות ואמונות הכוזבות אשר את זה לעומת זה עשה אלקים נגד כל דביקות והשגת אמיתותו בחכמותו, וכמאמר רש"י ז"ל (שם ג א) אצל הנחש היה ערום מכל, ארוך מכל, לפי ערמתו וגדולתו היתה מפלתו. אבל אברהם אבינו ע"ה עמד בנסיון ולא הרהר אחר האמונה בהשגתו את דבריו ית' שהמה מהופכים והתחזק באמיתות האמונה הגדולה והחזקה מרצונו הפשוט ית' כי לא מחשבותיו מחשבת השל"ת ולא דרכו דרכו ואינו מבין דבריו ית' והנהגתו כלל וכל הרעות המתדמים מאתו ית' הם טובות אמתיים כנ"ל וכל דבריו הנראים מהופכים הכל אל מקום א' הולך והן המה בלי שום שנוי ותמורה ח"ו. ומה שאין מובן הדבר ריק הוא מכך (ע"פ דברים לב מז), שאין שום השגה יכולה להשיג דבריו ית' ופירוש מלותיו (ישעיה ה כ) האומרים לרע טוב ולטוב רע וכ"ש שאינו מובן מחשבותיו וכ"ש רצונו הפשוט. ובאמונה זו התחזק אברהם אבינו ע"ה ולא סמך על השגתו ועמד בנסיון שלא להרהר אחריו ית':

כללא דמלתא עיקר הנסיונות הם באמונה, כמאמר (דברים ח ב) לנסותך לדעת את אשר בלבבך, וכל הנסיונות שהיו לאברהם אבינו ע"ה היו על דרך זה כמו הרעב שאמר בתחלה לך לך ואח"כ מתדמה שינוי רצון בהביאו רעב למקום זה כפרש"י ז"ל (בראשית יב ז) וכן כולם. אבל נסיון המסירות נפש עבורו ית' אחרי הידיעה כי הוא הבורא הוא אמר ויהי הוא צוה למסור נפשו ולזבוח עצמו עבורו ית' מי לא ישמע ומי לא יאבה לו ית', אם אמנם גם הוא נסיון אבל לא לפי ערך אבותינו הקדושים, וכן קושית העולם אפילו כל דהו אם השל"ת היה אומר לו בעצמו שיזבח את עצמו עבורו והיה ידע שהם דברי הש"י בוודאי היה שומע לו. ולכן לא הוזכרו בתורה שני הנסיונות הנז"ל.

10 שפת אמת ספר בראשית - פרשת וירא - שנת [תרל"ט]

ברש"י נלכה עד כה. היכן מ"ש כה יחי' זרעך. הענין הוא עפ"י מ"ש במ"א כי עיקר נסיון העקידה הי' מה שידע אברהם אע"ה כי עתידין בני ישראל לעמוד ממנו כמ"ש ואעשך לגוי גדול וע"ז הי' מצפה כל ימיו. ועתה הלך לשחוט בנו. וזה סימן גדול להנאמן ליצרו להיות זהיר במצוה קלה כבחמורה מאחר שכן רצונו ית' אם כי לכל זכיות ועבודת כל זרע ישראל הוא דבר שאין לו סוף ותכלית. ומ"מ נתן הכל בעבור לקיים מצוה אחת בשעתה. וממילא נכנס עתה אברהם אע"ה לתקן במעשה זו כל מה שעתידין בני' לתקן עד סוף כל הדורות ז"ש ונלכה עד כה. דכתיב כה יחי' זרעך פ"י שבנ"י יתקנו בחי' מלכותו ית' שאינו ניכר בעוה"ז שזה ההפרש שאמרו חכמים בין זה הדבר לכה אמר ה' שהוא התגלות ההארה מתוך החושך וע"ז נכנס לתקן הכל עתה. והנה באמת הי' זה הכנה לכל מעשה בני' וע"י המחשבה טובה של אאע"ה. הקב"ה מצרפה למעשה הבנים. וז"ש המאכלת שבנ"י אוכלין מתן שכרה:

11 ספר שם משמאל פרשת וירא - שנת תרע"א

ענין נסיון העקידה, יש לומר שהעיקר הי' האהבה והרצון שהיו לו לאברהם ע"ה. כי בלי זה מה הי' לו לעשות כי אם לא ישחוט אותו הלא הברירה בידו של הקב"ה ליטול נשמתו בלא זה. והאות על האהבה והרצון היתה הזריזות כמ"ש וישכם וגו'. וכמו שבת ע"י שממחרים לבא וגו' מורה ע"ז שמקבלין את השבת בשמחה. וע"י שקיבל ציווי הש"י בשמחה ע"י לא נשחט יצחק, דאל"כ